

СИСТЕМНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМАТИКУ КЛІМАТИЧНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Яковенко Ярослав Ігорович

аспірант,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

Існує поширений стереотип, що економічні та екологічні цілі суперечать одні одним. Традиційно політичний дискурс розглядає запровадження екологічних регулювань як загрозу економічному процвітанню, наголошуючи на збільшенні витрат і потенційній втраті робочих місць. Проте останні дослідження дають підстави поставити під сумнів спрощену дихотомію між якістю навколишнього середовища та міцною економікою. У цьому сенсі заслуговує на увагу концепція «зеленої економіки», визначена Програмою ООН з навколишнього середовища як така, що покращує добробут людей, соціальну справедливість і екологічну стійкість [4]. Таким чином, всупереч традиційній дихотомії між економічною ефективністю та навколишнім середовищем, зелена економіка прагне до зростання, яке відповідає принципам сталого розвитку.

До певної міри на суперечність між економічними та екологічними факторами можна подивитись як на конфлікт між індивідуальними та системними інтересами. У теорії систем відомий феномен, що отримав назву «трагедія спільного», або трагедія ресурсів загального користування. Ухвалюючи рішення, раціональний індивід прагне до максимізації корисності, що складається з позитивного та негативного компонентів. При цьому позитивний економічний ефект від певної дії зазвичай повністю чи майже повністю відходить цьому економічному агенту, у той час як негативний екологічний ефект як правило розподіляється на велику кількість індивідів (суспільство), в результаті чого частка, що припадає на даного конкретного індивіда, виявляється мізерною. Справедливо й зворотне: витрати на фінансування заходів екологічного характеру (негативний економічний ефект) повністю лягають на конкретного економічного агента, тоді як позитивний екологічний ефект розпоршується між великою кількістю індивідів, майже не впливаючи на того, хто його ініціював. Таким чином, сама структура спільного користування робить егоїстичну поведінку більш вигідною, аніж відповідальну поведінку перед суспільством і перед майбутнім. Власне, саме цей розрив й зумовлює необхідність у механізмах, покликаних його балансувати. Такими системними

механізмами можуть бути просвіта й застереження користувачів, щоб вони розуміли наслідки безвідповідального користування спільними ресурсами, а також відновлення і підсилення недостатнього зворотного зв'язку через регуляторні міри [1].

У 2021/2022 роках середньорічний обсяг глобального кліматичного фінансування досяг рекордної суми у 1,3 трлн дол. США, зрісши практично удвічі порівняно з 2019/2020 роками. Проте ця сума є мізерною порівняно з потребою: за оцінками фахівців, щорічна потреба у фінансуванні заходів з пом'якшення кліматичних змін та адаптації до них варіюється у межах від 5,4 до 11,7 трлн дол. США у період до 2030 року та від 9,3 до 12,2 трлн дол. США на рік протягом наступних двадцяти років. З одного боку, ці суми виглядають вражаюче. З іншого – бездіяльність обійдеться людству набагато дорожче. За оцінками Climate Policy Initiative, сума збитків, спричинених кліматичними змінами, за сценарієм «бізнес як завжди» складає 2328 трлн дол. США за період 2025–2100 рр., що на 1266 трлн дол. США більше ніж за сценарієм збереження росту температур у межах 1,5%. При цьому сума інвестицій, необхідних для реалізації сценарію 1,5%, складає 266 трлн дол. США протягом 2025–2050 років. Таким чином, навіть з суто фінансових міркувань вкладення коштів у кліматичні заходи є економічно доцільним та вигідним [3].

З цього можна зробити висновок, що ключовим викликом є не так суперечність між економічною та екологічною ефективністю і навіть не так конфлікт між індивідуальними і системними інтересами, як розрив між короткостроковими і довгостроковими інтересами.

У контексті дискусії про наявність джерел кліматичного фінансування ряд експертів пропонують запровадити поняття «чисті кліматичні фінанси», які являють собою різницю між «позитивним» кліматичним фінансуванням (тобто фінансуванням заходів, спрямованих на зменшення викидів парникових газів та/або підвищення стійкості до кліматичних змін) та «негативним», або «антикліматичним» фінансуванням (тобто фінансуванням діяльності, що збільшує викиди та/або знижує стійкість). Ідея полягає у важливості перерозподілу фінансових потоків, адже «позитивне» та «негативне» кліматичне фінансування є сторонами однієї монети і, приділяючи увагу першій складовій та ігноруючи другу, ми уподібнюємось людині, що однією рукою вичерпує воду з човна, що тоне, а іншою – збільшує отвір, через який надходить вода. На сьогодні не існує єдиної загальноприйнятої методології обрахунку даних показників, тому оцінки співвідношення «позитивного» та «негативного» кліматичного фінансування у різних джерелах суттєво різняться. Проте практично всі вони сходяться на тому, що обсяги фінансування галузі викопного палива завжди були і досі залишаються набагато більшими, ніж обсяги кліматичного фінансування. Зокрема,

Rocky Mountain Institute, ввівши концепцію чистих кліматичних фінансів, оцінив їх у 2016 році як негативний фінансовий потік у сумі -386 млрд доларів [5, с. 8].

Деякі джерела вказують на те, що у 2022 році світові інвестиції у низьковуглецеву енергетику вперше перевищили суму інвестицій у вичерпні палива [7]. Щоправда, до низьковуглецевих джерел належить й атомна енергетика, натомість в інвестиціях у вичерпні палива не враховане неявне субсидіювання даної галузі, що сягнуло 5,7 трлн доларів у 2022 році [2].

За даними Climate Policy Initiative, сума явних та неявних субсидій вичерпного палива у 2022 році склала 7 трлн доларів, у той час як глобальні потоки кліматичного фінансування досягли набагато скромнішої суми у 1,3 трлн доларів [3].

Таким чином, говорячи про кліматичні фінанси, важливо пам'ятати про більш широкий контекст і враховувати не лише фінансування діяльності, пов'язаної з протидією кліматичним змінам, але й перерозподіл фінансових потоків з екологічно шкідливих галузей, які, навпаки, сприяють глобальному потеплінню, у бік фінансування заходів із протидії кліматичним змінам та мінімізації їх наслідків.

Програмою ООН з навколишнього середовища розроблено комплексну модель аналізу економічних та екологічних наслідків інвестицій, спрямованих на стимулювання переходу до зеленої економіки. Модель передбачає «зелений» сценарій, за якого 2 відсотки світового ВВП інвестується у сфери, орієнтовані на сталість, на відміну від сценарію «бізнес-як-завжди», який слідує існуючим інвестиційним тенденціям. Короткострокові прогнози вказують на незначне зниження реального ВВП і ВВП на душу населення за «зеленим» сценарієм, але довгострокові результати (до 2050 року) демонструють значно кращі економічні показники з вищим реальним ВВП на 16 відсотків. Крім того, модель показує, що «зелені» інвестиції призводять до 40-відсоткового скорочення глобального попиту на енергію та 48-відсоткового зменшення екологічного сліду до 2050 року. Доведено, що інвестиції в природний капітал, включаючи водні ресурси та стійке сільське господарство, приносять користь найбільшим верствам населення світу, сприяючи зростанню доходів і покращенню навколишнього середовища [6].

Перехід до зеленої економіки вимагатиме не лише інвестицій; він потребуватиме суттєвих змін у політиці на національному та міжнародному рівнях, включаючи використання податків та ринкових інструментів для пом'якшення негативних побічних наслідків; зниження державних витрат, що виснажують природний капітал; встановлення технологічних стандартів та стандартів енергоефективності; тимчасову підтримку звільнених працівників для забезпечення їх професійної переорієнтації; посилення міжнародного екологічного управління та координації.

Незважаючи на серйозні виклики, деякі країни вже роблять успішні кроки в напрямку озеленення своїх економік, і стійка підтримка цих заходів є надзвичайно важливою для довгострокового успіху.

Таким чином, можна зробити висновок, що перехід до зеленої економіки не лише сумісний із довгостроковим економічним зростанням, але й може сприяти підвищенню добробуту населення та зменшенню екологічного впливу. У короткострокових рамках витрати на фінансування заходів кліматичного характеру можуть здаватися високими, проте інвестиції у сталий розвиток ведуть до значного поліпшення економічних показників у майбутньому. Це підкреслює важливість системних змін у політиці, що мають супроводжувати перерозподіл фінансових потоків на користь екологічно відповідальних галузей. Перехід до зеленої економіки – це не просто економічна вимога, а й моральний обов'язок перед майбутніми поколіннями, який допоможе уникнути катастрофічних наслідків кліматичних змін та забезпечити сталий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Медовз Д. Мистецтво мислити системно. Розв'язання проблем від особистого до глобального масштабу / пер. з англ. Ю. Тишко. Харків : Віват, 2023. 304 с.
2. Fossil Fuel Subsidies Surged to Record \$7 Trillion. IMF blog. 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/08/24/fossil-fuel-subsidies-surged-to-record-7-trillion>
3. Global Landscape of Climate Finance 2023. Climate Policy Initiative. 2023. URL: <https://www.climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2023/11/Global-Landscape-of-Climate-Finance-2023.pdf>
4. Green economy. United Nations Environment Programme (UNEP). URL: <https://www.unep.org/explore-topics/green-economy>
5. Net climate finance. Reconciling the clean and dirty sides of the finance ledger. Rocky mountain institute. 2017. URL: https://rmi.org/wp-content/uploads/2017/07/RMI_Net_Climate_Finance_Discussion_Paper_2017-1.pdf
6. Roach B., Harris J. M. Environmental and Natural Resource Economics: A Contemporary Approach. Taylor & Francis Group, 2017. 646 p.
7. State of Climate Action 2023. World Resources Institute. 2023. URL: <https://www.wri.org/research/state-climate-action-2023>